

Bernat Desclot

Visat núm. 6

(octubre 2008)

per Stefano Maria Cingolani

Bernat Desclot és el principal cronista de la fase més expansionista de la Corona d'Aragó. No sols relata les empreses de Jaume I a Mallorca i València (1208-1276), sinó que és el principal testimoni de les del seu fill, Pere II el Gran (1276-1285): la conquesta de Sicília, a conseqüència de la revolta de les Vespres Sicilianes (1282), l'enigmàtic desafiament de Bordeus amb Carles d'Anjou, rei de Nàpols (1266-1285) i, finalment, la repulsa de la temptativa d'invasió de Catalunya per part del poderós monarca francès, Felip III (1270-1285), acabada en tragèdia.

Pot semblar paradoxal que el cronista de la Corona d'Aragó més influent i conegut sigui, virtualment, un desconegut: de Bernat Desclot la tradició només ens ha donat el nom. L'any 1949 Miquel Coll i Alentorn formulava una hipòtesi que permet, ni que sigui dubitativament, aixecar el vel del misteri: l'historiador Bernat Desclot no seria altre que Bernat Escrivà, que al llarg de molts anys va ser membre de la cúria reial ocupant diferents càrrecs. L'oscil·lació en el cognom Desclot / Escrivà (l'un, un gentilici; l'altre, derivat de l'ofici del cap de la família) es pot explicar bé amb el fet que els cognoms encara no estaven del tot fixats ni eren estables, i, a més, perquè en el segon, Escrivà, encara hi havia l'ambigüitat entre la designació familiar i la de l'ofici. Les dades provinents de la documentació exhumada per Coll es poden complementar amb aquelles que provenen de l'anàlisi de la composició del text, a través de la comparació de les dues redaccions que n'han sobreviscut.

Els orígens de la família són obscurs: és possible la seva provenença de la ciutat de Narbona, així com el seu pas per una localitat rossellonesa que duu, actualment, el nom de Les Clots, derivat, possiblement, d'un antic Es Clot, el qual seria l'origen del cognom que el cronista adopta per signar la seva obra. Possiblement emigrats a Catalunya després del desastre de Muret, el 12 de setembre de 1213, el primer Escrivà documentat és Guillem, notari del rei Jaume. Arran de la progressiva conquesta del regne de València, la família Escrivà s'hi transfereix, adquirint el senyoriu de Patraix i desenvolupant càrrecs burocràtics de prestigi. Malauradament, és impossible relacionar el cronista amb aquesta branca de la família.

La primera notícia que trobem relativa a Bernat Escrivà, possible autor de la *Crònica*, es remunta al 24 de maig de 1273 quan apareix com a justícia del port de València. Amb anterioritat, com resulta d'un altre document, havia estat encarregat de l'escrivania de Gandia, que tornarà a estar a càrrec seu a partir del 31 d'agost de 1276. Mentrestant, en una època impossible de precisar, entre el 1273 i el 9 de maig de 1276, havia estat majordom d'Hug V comte d'Empúries. Per tornar a les dades que es poden extreure del text i veure com es complementen i es confirma la hipòtesi d'identificació de

Coll i Alentorn, es pot apreciar com, per exemple, en la primera redacció hi ha molt poca informació sobre els últims anys del regnat de Jaume I —esdeveniments dels anys 1274-76—, mentre que conté moltes dades exactes i precises relatives als esdeveniments contemporanis de l'Empordà, fet que coincideix perfectament amb una estada al comtat durant un cert temps abans del maig de 1276.

A partir del gener de 1282, el retrobem a la tresoreria del rei Pere II, càrrec que mantindrà fins a les primeries de 1286, en tot cas abans del 7 de maig, ocupat tot sovint en recaptar fons per a les guerres del rei. Des de 1283 (potser ja des d'una mica abans) i fins al 28 d'abril de 1284, és al regne de València. La proximitat al rei Pere, entre 1276 i 1282, explica perfectament com Desclot fou assabentat dels plans secrets d'invasió de Sicília, i que pogués consultar fonts historiogràfiques només disponibles a Barcelona; mentre la seva estada a València, entre 1283 i 1284, justifica l'absoluta incapacitat de trobar informació sobre el desenvolupament de la guerra de Sicília després de la tornada del rei a la Corona d'Aragó. Potser no és casualitat que, després d'un llarg forat narratiu (present en la primera redacció respecte a la segona), la primera reprengui el relat just després del setge d'Albarrasí, pel novembre de 1284, on el cronista era amb el rei.

A partir d'aquesta data, apareix com a tresorer reial, sovint al costat del rei, instal·lat a Barcelona, on degué arribar, seguint Pere II, per Pasqua de 1285. La seva presència a Barcelona, mentre tenien lloc els preparatius i la invasió francesa, primavera-estiu de 1285, coincideix perfectament amb les bones però discontinües i, a la vegada, confuses informacions que Desclot té sobre les fases del conflicte, i a la constant utilització, per elaborar el seu relat, de veus populars que havien de circular per la ciutat.

Tot i haver cessat de ser tresorer reial abans del maig de 1286, Bernat Escrivà no deixà del tot de formar part de la casa reial, tot i que no se'n sap el càrrec exacte, ja que apareix en alguns documents com a ciutadà de Barcelona. A partir, però, del 10 d'abril de 1287 el trobem exercint el càrrec de cambrer del rei Alfons II, càrrec que mantindrà, pel que sembla, fins a la seva mort, ocorreguda entre el 4 de setembre i el 26 de desembre de 1288. És possible que la cessació de la feina de tresorer, li oferís l'oportunitat d'acabar de redactar la seva obra, i podríem especular que la readmissió, amb un càrrec tan proper a la persona del rei, sigui una recompensa per l'obra d'historiador duta a terme amb la primera redacció del seu text. Les noves tasques, que el portaven tan a prop del nou rei i dels seus cancellers, possiblement li oferiren l'oportunitat de consultar una altra documentació (que hem d'entendre com a documents, relacions i, fins i tot, testimonis oculars) que li va permetre tornar sobre la seva obra, per tal de revisar-la, i completar o corregir, quan fos el cas, la informació, sovint escassa, que havia estat precedentment a la seva disposició. La mort el va sorprendre enfeinat en una tasca que no va poder dur del tot a terme, així doncs la seva revisió s'aturà en el capítol 130.